

การบริหารองค์กรทางสังคมชุมชนวิถีพุทธด้วยหลักสังคหวัตถุ 4

พระบุญช่วย จิตจิตโต (ยังสามารถ)

หลักสูตรศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Management of Social Organization Based on Buddhist Community with Four Saṅgahavatthus

Phra Boonchuay Jitacitto (Yangsamart)

Doctor of Philosophy Program in Buddhist Studies, Graduate School, Mahamakut Buddhist University

Article Info

Vol. 2 No. 2 (May-Aug 2022)

Academic Article

Article History:

Received 12 Mar 2022;

Revised 18 Mar 2022;

Accepted 19 Mar 2022

คำสำคัญ:

องค์กรทางสังคม;

ชุมชนวิถีพุทธ;

สังคหวัตถุ

Corresponding Author,

E-mail: [phraboonchuay622](mailto:phraboonchuay622@gmail.com)

@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการบริหารจัดการองค์กรทางสังคมด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การบริหารจัดการดังกล่าวทำให้เกิดวัฒนธรรมการบริหารองค์กรในชุมชนวิถีพุทธที่ยั่งยืน โดยบทความนี้ได้กล่าวถึงประเด็นความหมาย ประเภทขององค์กรทางสังคม รวมถึงการบริหารจัดการองค์กรทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนชุมชนวิถีพุทธด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ผลจากการศึกษาพบว่า หลักการบริหารจัดการองค์กรทางสังคม 5 ลักษณะ สามารถขับเคลื่อนให้เกิดชุมชนวิถีพุทธตามหลักธรรม ดังนี้ 1. การขับเคลื่อนการบริหารโดยการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน ใช้ข้อทวน 2. การขับเคลื่อนการบริหารโดยให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์กร ใช้ข้อพิจารณา 3. การขับเคลื่อนการบริหารโดยการสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพกับประสิทธิภาพ ใช้ข้อสมานัตตตา 4. การขับเคลื่อนการบริหารโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ใช้ข้ออดัจฉริยา 5. การขับเคลื่อนการบริหารที่ต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีเปลี่ยนแปลง ใช้ข้อสมานัตตตา องค์ความรู้ใหม่จากบทความนี้ทำให้เห็นว่า สังคหวัตถุธรรมสามารถประยุกต์ใช้ได้กับหลักการบริหารจัดการองค์กรทางสังคมทางตะวันตกทั้ง 5 ลักษณะ ซึ่งเป็นบูรณาการหลักพุทธธรรมให้เกิดการบริหารจัดการองค์กรทางสังคมแบบวิถีพุทธอย่างแท้จริง

Keywords:

Social Organization;

Buddhist Community;

Saṅgahavatthu

Abstract

This article aims to present the management of social organization according to Buddhist principle. This management establishes organizational management culture within Buddhist community sustainably. This article mentions to the meanings and types of social organization, including social organizational management in order to drive Buddhist community with four Saṅgahavatthus. The result of this study reveals that five social organizational managements are driven to be Buddhist community in the following Dhammas: 1) a management drive for working with people and by

people used Dāna; 2) a management drive for achieving the goal of organization used Piyavācā; 3) a management drive for building a balance between effectiveness and efficiency used Samānattatā; 4) a management drive for using the most of limited resources used Atthacariyā; and 5) a management drive for facing the changed external environment used Samānattatā. The body of knowledge from this article reveals that Saṅghavattus is able to apply to five Western social organizational managements which are integrated by Buddhist principle for building social organizational management based on Buddhist community definitely.

บทนำ

ในช่วงระยะ 20 ปีที่ผ่านมา สังคมเกิดการวิพากษ์วิจารณ์แนวทางการพัฒนาประเทศระหว่างแนวคิด 2 กระแสหลัก คือ กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) และกระแสชุมชนท้องถิ่น (Localization) อันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่เป็นการเจริญเติบโตด้านวัตถุ แต่ได้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังทำลายสัมพันธภาพของผู้คนระหว่างธรรมชาติสิ่งแวดล้อมกับชุมชน ทำให้เกิดความโดดเดี่ยวทางสังคม ไร้ศักดิ์ศรี สูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง ขณะที่กระแสชุมชนท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญแก่ชุมชนในการกำหนดแนวทางดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับความเป็นพหุวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความหมาย มีศักดิ์ศรีและคุณค่า เป็นแนวคิดที่มองทุกอย่างเป็นองค์รวม ด้วยการนำเสนอประสบการณ์ของชาวบ้านและชุมชนที่ประสบ ความสำเร็จจากการพัฒนาบนพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่ต่างกัน (อาคม ใจแก้ว, 2543) กระแสชุมชนท้องถิ่นจึงกลายเป็นกระแสหลักของการพัฒนาประเทศไทยในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม สภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน ทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสังคมระดับล่าง คือ ครอบครัว ชุมชน กระทั่งเป็นปัญหาสังคมระดับมหภาคทั่วประเทศ เช่น การปล้นชิงทรัพย์สิน การทะเลาะวิวาทกัน ยาเสพติด แรงงานต่างด้าว ปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อการพัฒนาด้านจิตใจของผู้คนในสังคมตามไปด้วย เช่น การเกิดความเครียด การสูญเสียความเชื่อมั่น การหวาดระแวงระหว่างกัน ความจริงแล้วปัญหาเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันระหว่างกายภาพและจิตภาพ อันหมายถึง ความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของสังคมทำให้จิตใจของคนเปลี่ยนไป เช่น ความเร่งรีบของสังคมทำให้คนขาดสติในการทำงาน หรือการที่คนปัจจุบันห่างไกลศาสนาหรือมองว่า ศาสนาล้าหลัง ก็ทำให้หันไปพึ่งพาความสะดวกสบายทางโลกวัตถุมากขึ้น โดยภาพแล้วเป็นการขาดความสมดุลระหว่างวัตถุกับจิตใจ ดังนั้น การพัฒนาหรือแก้ปัญหาสังคมปัจจุบันต้องสร้างความสมดุลให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความเจริญด้านวัตถุตามกระแสโลกาภิวัตน์ และความเจริญด้านจิตใจที่มีพื้นฐานแบบกระแสชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยการพึ่งพาพึ่งพาระหว่างกันภายในชุมชน โดยเฉพาะความเชื่อศรัทธาในคุณงามความดีทางศาสนาที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนสังคมให้เกิดความผาสุกได้ ด้วยเหตุนี้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงมีความจำเป็นในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง เป็นชุมชนที่เอื้ออำนวยช่วยเหลือกันและกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน เพื่อให้เกิดความสุขและความเจริญทั้งตนและหมู่คณะ (พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์, 2557) ชุมชนที่เน้นการแก้ปัญหาและพัฒนาดังกล่าวมา จึงเป็นลักษณะของชุมชนวิถีพุทธที่นำหลักการสังคมสงเคราะห์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา คือ การยึดเหนี่ยวจิตใจ ประสานหมู่ชนไว้ให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งหลักการ

สงเคราะห์ที่พระพุทธเจ้านำมาใช้ในงานสังคมสงเคราะห์ ก็คือ หลักสังคหัตถุ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2543)

ดังนั้น บทความนี้ผู้เขียนจึงนำหลักสังคหัตถุมาประยุกต์ใช้ในมิติของการบริหารจัดการชุมชนตามแนวทางวิถีพุทธ เนื่องจากหลักสังคหัตถุเป็นการแสดงถึงหลักความเอื้ออาทรของชุมชนวิถีพุทธที่พระพุทธเจ้าทรงอุปมาในสังคหสูตรเหมือนกับพาหนะที่จะนำสังคมไปสู่ความเจริญ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 21 ข้อ 32: 50-51) ประกอบด้วย 1) ทาน คือ การเกื้อกูลกันด้วยการให้ หมายถึง การเสียสละหรือการเอื้อเพื่อแบ่งปันของตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว 2) เพยยวัชชะหรือปิยวาจา คือ การใช้วาจาประสานไมตรี หมายถึง การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ 3) อัตถจริยา คือ การร่วมสร้างสรรค์ประโยชน์ หมายถึง การสงเคราะห์หรือการปฏิบัติสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น 4) สมานัตตตา คือ ความมีตนสม่ำเสมอ ในที่นี้ หมายถึง การมีจิตใจที่มั่นคง ประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย ไม่หวั่นไหวตามกระแส หลักการเหล่านี้ผู้เขียนเชื่อว่า สามารถนำไปใช้ในการบริหารองค์กรเพื่อใช้แก้ปัญหาสังคมและส่งเสริมการพัฒนาตามกระแสท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

เนื้อเรื่อง

ความหมายขององค์กร

คำว่า องค์กร เป็นศูนย์รวมกิจกรรมที่ประกอบกันขึ้นเป็นหน่วย หากเป็นงานสาธารณะ เรียกว่า องค์กรบริหารส่วนราชการ และหากเป็นหน่วยงานเอกชน เรียกว่า องค์กรบริหารธุรกิจ องค์กรสามารถแบ่งได้หลายประเภท หากแบ่งตามจุดมุ่งหมายของการจัดตั้งสามารถแบ่งได้ 4 ประเภท (จรรยา ทองถาวร, 2537) คือ 1) องค์กรเพื่อประโยชน์ของสมาชิก (Mutual-benefit) 2) องค์กรเพื่อธุรกิจ (Business) 3) องค์กรเพื่อสาธารณะ (Commonweal) 4) องค์กรเพื่อการบริการ (Service) หรืออาจแบ่งตามหน้าที่ในการจัดสรรทรัพยากรเป็นหลัก (พงศัสน์ ศรีสมทรัพย์ และชลิตา ศรีมณี, 2548; รังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2557) เช่น องค์กรทางเศรษฐกิจ องค์กรทางการเมือง หรือแม้กระทั่งองค์กรทางสังคมที่กล่าวถึงในบทความนี้ก็จัดเป็น องค์กรที่จัดตั้งตามหน้าที่ในการจัดสรรทรัพยากร อันหมายถึง องค์กรที่มีเป้าหมายเพื่อดำรงรักษา สร้างความเจริญเติบโตและความผาสุกแก่ปวงชน เช่น องค์กรทางด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การศึกษา สาธารณสุข สโมสรและสวนสาธารณะ

หากจำแนกองค์กรโดยยึดโครงสร้างสามารถแบ่งเป็น 2 แบบ (สมคิด บางโม, 2538) ดังนี้ 1) องค์กรแบบเป็นทางการ เป็นองค์กรที่มีการจัดโครงสร้างอย่างเป็นระเบียบแบบแผนแน่นอน โดยมีกฎหมายรองรับหรือที่เรียกว่า องค์กรรูปนัย เช่น บริษัท มูลนิธิ หน่วยงานราชการ กรม โรงพยาบาล โรงเรียน 2) องค์กรแบบไม่เป็นทางการ เป็นองค์กรที่รวมตัวจัดตั้งขึ้นด้วยความสมัครใจของสมาชิก และความสัมพันธ์ส่วนตัวในเรื่องอาชีพ ศาสนา ประเพณีที่คล้ายคลึงกัน เป็นการรวมตัวอย่างง่ายและเลิกล้มได้ง่าย องค์กรในลักษณะนี้เรียกว่า องค์กรอรูปนัย ซึ่งเป็นองค์กรนอกแบบ เช่น ชมรมหรือกลุ่มต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม องค์กรเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมที่สมาชิกทุกคนมีบทบาทหน้าที่ รวมถึงระเบียบกฎเกณฑ์ในการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงส่วนประกอบขององค์กร จะมีโครงสร้างที่เป็นส่วนประกอบสำคัญ (จรรยา ทองถาวร, 2537) ดังนี้ 1) เป้าหมายวัตถุประสงค์ 2) ภาระหน้าที่ 3) การแบ่งงาน 4) สายการบังคับบัญชา 5) ช่วงการควบคุม 6) ความเอกภาพ ทั้งนี้ เพื่อบรรลุเป้าหมาย

ที่องค์กำหนดไว้ ไม่ว่าจะเป็นเป้าหมายทางเศรษฐกิจหรือกำไร เป้าหมายเกี่ยวกับการให้บริการ หรือเป้าหมายด้านสังคม

ประเภทขององค์กรทางสังคม

องค์กรที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อพิจารณาเฉพาะลักษณะขององค์กรทางสังคม จะเห็นว่า แนวคิดนี้เป็นกรอบแนวคิดทางสังคมวิทยา ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับกลุ่มคนประเภทต่าง ๆ ในสังคม โดยสามารถแบ่งเป็น 5 ประเภท (ปราณี กองทิพย์ และมังกร ปุมกิ่ง, 2542) ดังนี้

1) กลุ่มสังคม คือ กลุ่มคนขนาดเล็กตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งติดต่อสื่อสารกันเป็นประจำเพื่อทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่างเพื่อสนองความต้องการของสมาชิกหรือกลุ่ม เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มคนงาน กลุ่มคนทำบุญที่วัด

2) ครอบครัว คือ กลุ่มสังคม แต่เป็นกลุ่มสังคมที่สมาชิกของกลุ่มมีความสัมพันธ์ทางสายโลหิต ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเป็นความสัมพันธ์ที่มีเข้มข้น เพราะเป็นสามีภรรยา พ่อแม่ ลูกหรือความเป็นญาติ

3) ชุมชน คือ กลุ่มสังคมหรือองค์การ เป็นสังคมที่ตั้งอยู่ในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง มีขนาดใหญ่กว่ากลุ่มสังคมและครอบครัว นอกจากนี้ ชุมชนยังเป็นที่ตั้งของโรงเรียน ตลาด สถานที่ราชการ เช่น วัด โรงพยาบาล ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ที่ทำการกำนัน องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอ จังหวัด

4) สหกร หมายถึง องค์การสังคมที่ได้รับการจัดตั้งอย่างจริงจังเพื่อปฏิบัติหน้าที่เฉพาะอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เช่น สมาคม สโมสร คณะกรรมการ หมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด กระทรวง กองทัพ บริษัท ห้างสมุด องค์การเหล่านี้ต่างจากองค์การ 3 ประเภทแรก เพราะมีเจ้าหน้าที่ทำงานประจำ กำหนดเวลาในการทำงาน มีทรัพย์สินเป็นของตัวเอง

5) ชนชั้น คือ การจัดชนชั้นทางสังคมที่แบ่งคนออกเป็นกลุ่มหรือเป็นชั้นตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มที่มีสถานภาพสูง เช่น มีเงินมาก มีเกียรติยศสูง กลุ่มที่มีสถานภาพปานกลางเป็นชนชั้นกลาง และกลุ่มที่มีสถานภาพต่ำเป็นชนชั้นล่าง การแบ่งคนออกเป็นชนชั้นเป็นการแบ่งตามระบบของสังคมสมัยใหม่

ประเภทขององค์กรทางสังคมเหล่านี้มีองค์ประกอบเบื้องต้นในลักษณะที่คล้ายกัน ดังนี้ 1) การกระทำระหว่างกันทางสังคม (Social Interaction) ได้แก่ คนอย่างน้อย 2 คน ที่มีการกระทำระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอ 2) หน้าที่ (Function) หรือวัตถุประสงค์ขององค์การสังคมนั้น ๆ เช่น กลุ่มสังคม มีหน้าที่ เช่น การเล่นระหว่างเพื่อน หรือหน้าที่ของครอบครัว เช่น การเลี้ยงดูสมาชิก การอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ 3) แบบแผนพฤติกรรม (Pattern of Behavior) เช่น กฎ ระเบียบ ประเพณีปฏิบัติขององค์การนั้น ๆ เช่น ครอบครัวมีกฎ ระเบียบปฏิบัติระหว่างสามีภรรยาหรือระหว่างพ่อแม่กับลูก ซึ่งสังคมต่าง ๆ จะวางระเบียบได้ไม่เหมือนกัน

องค์กรทางสังคมชุมชนวิถีพุทธ

สำหรับชุมชนวิถีพุทธ คือ ชุมชนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา มีแนวทางการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เช่น การรักษาศีล 5 เป็นต้น นอกจากนั้นภายในชุมชนยังมีการอนุรักษ์ สืบสาน รักษา ต่อยอดประเพณี วัฒนธรรม อันดีงามของท้องถิ่นไว้อย่างมีแบบแผน ฉะนั้น เมื่อกล่าวถึงองค์กรทางสังคมที่เป็นชุมชนวิถีพุทธ จะเป็นชุมชนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคม ครอบครัว ชุมชน สหกรและชนชั้น ซึ่งได้นำหลักพระพุทธศาสนามาใช้หรือมีวิถีชีวิตตามวัฒนธรรมแบบพุทธ อย่างไรก็ตาม เมื่อสรุปลักษณะของชุมชนวิถีพุทธจะเห็นความสำคัญ 5 ประการ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) ดังนี้

1. ชุมชนวิถีพุทธ มีหน้าที่หรือภารกิจบางอย่างที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของระบบสังคมที่ใหญ่กว่า เช่น มีหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคม หน้าที่ในการดำรงสถาบันครอบครัวหน้าที่ในการสร้างผลผลิตทางเศรษฐกิจ หากสังคมขาดชุมชนท้องถิ่นทำหน้าที่ดังกล่าวแล้วก็จะส่งผลให้ระบบสังคมอ่อนแอและอาจถึงการล่มสลายของระบบสังคมได้

2. ชุมชนวิถีพุทธ เป็นเครื่องมือที่สะท้อนความคิดเห็นของประชาชนในระบบสังคมได้เป็นอย่างดี เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นเป็นหน่วยการปกครอง ทั้งเป็นทางการ คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และไม่เป็นทางการ คือ การดูแลหมู่บ้านของผู้ใหญ่บ้านหรือผู้อาวุโสในหมู่บ้านไปพร้อมกันก็สามารถรวมตัวกันแสดงออกถึงความคิดและความเชื่อหรือทัศนคติต่อเรื่องต่าง ๆ ในรูปแบบที่เป็นทางการได้ ด้วยความสำคัญดังกล่าว ชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นหน่วยทางสังคมที่ดีในการสะท้อนความต้องการของประชาชน อีกทั้งยังมีช่องทางในการนำเสนอที่เป็นทางการได้ด้วย ซึ่งส่งผลดีต่อรัฐบาลหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาของระบบสังคมโดยรวม

3. ชุมชนวิถีพุทธ เป็นแหล่งรวมผลประโยชน์และความต้องการของคนในสังคมให้เข้าเป็นหมวดหมู่ และง่ายต่อการจัดการข้อเรียกร้องต่าง ๆ เช่น กลุ่มหัตถกรรมในท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกรในท้องถิ่น กลุ่มประมงในท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่ในการถ่วงดุลผลประโยชน์ต่าง ๆ ก่อนจะเข้าสู่กระบวนการเรียกร้องที่เป็นระบบ

4. ชุมชนวิถีพุทธ เป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมในการบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน หรือเปรียบเสมือนปราการด่านแรกของหน่วยงานที่จะช่วยเหลือสังคม ก่อนที่จะได้รับการเยียวยาจากหน่วยงานภาครัฐ ดังนั้น ความสำคัญของชุมชนวิถีพุทธจึงเป็นชุมชนท้องถิ่นที่ทำหน้าที่บรรเทาปัญหาเบื้องต้นของประชาชนในพื้นที่

5. ชุมชนวิถีพุทธ เปรียบเสมือนสถาบันหนึ่งในการฝึกการมีส่วนร่วมหรือส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้แก่ประชาชน เพราะการบริหารชุมชนหรือท้องถิ่นจำเป็นต้องมีกลไกในการเลือกตั้งผู้แทนของประชาชนเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารชุมชนอันจะส่งผลดีต่อการเมืองในระดับชาติ นอกจากนี้ ชุมชนทำหน้าที่ให้ประชาชนรู้จักสิทธิหน้าที่และห่วงแหนในท้องถิ่นของตน

ความสำคัญของชุมชนทั้ง 5 ประการข้างต้นทำให้เห็นได้ว่า ชุมชนมีความจำเป็นต่อระบบสังคมในขั้นพื้นฐานที่สุดและมีผลต่อการดำรงอยู่ของระบบสังคม รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้แก่ประชาชนได้อีกทางหนึ่งด้วย จึงสรุปได้ว่า ชุมชนวิถีพุทธมีความสำคัญเพราะมีหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคม หน้าที่ในการดำรงสถาบันครอบครัวหน้าที่ในการสร้างผลผลิตทางเศรษฐกิจ เป็นเครื่องมือที่สะท้อนความคิดเห็นของประชาชนในระบบสังคมได้เป็นอย่างดี เป็นศูนย์รวมผลประโยชน์และความต้องการของคนในสังคมให้เข้าเป็นหมวดหมู่ เป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมในการบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน และเป็นสถาบันหนึ่งในการฝึกการมีส่วนร่วมหรือส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้แก่ประชาชน

การบริหารจัดการองค์กรทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนชุมชนวิถีพุทธด้วยหลักสังคหวัตถุ 4

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มหรือชุมชนขนาดต่าง ๆ ตั้งแต่หมู่บ้าน ตำบล เมือง และประเทศ จึงต้องมีการจัดระเบียบของสังคมเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย สงบสุข และเกิดความก้าวหน้าในชุมชน จึงเป็นสาเหตุให้เกิดสถาบันสังคมและการบริหารจัดการ ซึ่งการบริหารจะบรรลุเป้าหมายหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสามารถ ประสพการณ์และบุคลิกภาพส่วนตัวของผู้บริหารแต่ละคน (เด่น ชะเนติย์, 2539) สำหรับการบริหารงานในองค์กรทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนชุมชนวิถีพุทธเป็นการทำงานที่เป็นขั้นตอน โดยมีการวางแผนงานก่อนลงมือทำเพื่อให้งานออกมามีประสิทธิภาพตามขั้นตอนการทำงาน

และการบริหารงานทั่วไป และเมื่อนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาบูรณาการร่วม จะเห็นการขับเคลื่อนในลักษณะการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุตามหลักของการบริหาร 5 ลักษณะ (เสนาะ ตีเียว, 2545) ดังต่อไปนี้

1. การขับเคลื่อนการบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน เป็นกระบวนการทางสังคม คือ การอาศัยกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่นเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย การบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อม มีการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ให้งานบรรลุเป้าหมายได้ ในข้อนี้ผู้เขียนเห็นว่า สามารถนำหลักสังคหวัตถุในเรื่องของทาน คือ การให้ปัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ ตลอดจนให้ ความรู้ความเข้าใจ และศิลปวิทยาเพื่อประโยชน์แก่สมาชิกในองค์กร คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัวและเป็นการให้เพื่อซื้อใจสมาชิกขององค์กรทางสังคม

2. การขับเคลื่อนการบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์กรต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคน ลักษณะสำคัญ 3 ประการ ที่ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญ คือ 1) การตั้งเป้าหมาย การตั้งเป้าหมายสูงเกินไป อาจไม่สำเร็จก็ได้ หรือการตั้งเป้าหมายต่ำ ก็ไม่ท้าทาย 2) การจะไปถึงเป้าหมายต้องมีระบบ แผนงานที่มีประสิทธิภาพ 3) ต้องระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย ข้อนี้ผู้เขียนเห็นว่า ควรนำหลักสังคหวัตถุข้อปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ แนะนำในสิ่งที่เป็ประโยชน์ การใช้เหตุผลอธิบายให้เห็นความสำคัญขององค์กร การรู้จักใช้ศิลปะในการเจรจาเป็นสิ่งที่สำคัญที่ช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมายได้

3. การขับเคลื่อนการบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลกับประสิทธิภาพ คำว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง การทำงานให้บรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง การทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานจะต้องคำนึงถึงการบรรลุเป้าหมายและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความสมดุลกันในด้านประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ข้อนี้ผู้เขียนเห็นว่า สามารถนำหลักสังคหวัตถุเรื่องสมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือการรักษาความสมดุลในการปฏิบัติงาน ในที่นี้ หมายถึง การสร้างความสมดุลในด้านประสิทธิผลและประสิทธิภาพของงาน ผลลัพธ์ของงานต้องคุ้มค่ากับต้นทุนขององค์กร การบริหารองค์กรทางสังคมในลักษณะนี้ จะช่วยให้เกิดความคุ้มค่า คุ้มทุน คุ้มเวลาที่สมาชิกขององค์กรได้ทำงานร่วมกับองค์กร

4. การขับเคลื่อนการบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์มากที่สุด การใช้ทรัพยากรต้องตระหนักถึงการใช้ให้เหมาะสม ไม่สิ้นเปลือง การบริหารที่ดีต้องใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในข้อนี้ผู้เขียนเห็นว่า สามารถนำหลักสังคหวัตถุข้ออัตถจริยามาใช้ คือ การประพฤติในสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่ผู้อื่นให้ การให้ความช่วยเหลือด้วยแรงกายและขวนขวายกิจการด้วยการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งการช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม ในที่นี้ หมายถึง การบริหารองค์กรให้เกิดประโยชน์เป็นที่ตั้งภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ตามลักษณะแนวคิดประโยชน์นิยมที่ยึดผลประโยชน์เป็นใหญ่ แม้ผลลัพธ์ที่ออกมาจะมีปริมาณน้อย แต่หากได้บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ส่วนรวมขององค์กรแล้ว ก็ถือว่า ได้บริหารจัดการตามข้ออัตถจริยาในความหมายที่กล่าวมานี้

5. การขับเคลื่อนการบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีเปลี่ยนแปลงไป สภาพแวดล้อมภายนอกเป็นสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการรับมือและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง ในข้อนี้ผู้เขียนเห็นว่า สามารถนำหลักสังคหวัตถุข้อสมานัตตตตามาใช้ คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือการรักษาความเสมอต้นเสมอปลาย ในที่นี้ หมายถึง การบริหารองค์กรต้องทนต่อสภาวะความเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้ได้ ผู้บริหารต้องหนักแน่น ไม่หวั่นไหวตามกระแสโลกาภิวัตน์ หรือ

แม้กระทั่งความเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายในขององค์กรเอง เช่น ความเห็นต่างของสมาชิกในองค์กร การเอา
รอดเอาเปรียบของสมาชิกบางคน การกล่าวเสียตีสี่ สิ่งเหล่านี้เป็นสภาพความเปลี่ยนแปลงที่ผู้บริหารองค์กรต้อง
ยอมรับให้ได้ ขณะเดียวกันก็ต้องรักษาสภาพจิตใจให้มั่นคง หนักแน่นในลักษณะของสมานัตตตาที่มีความหมาย
อีกนัยหนึ่ง คือ การรักษาสภาพจิตใจให้เป็นปกติเพื่อแก้ไขปัญหาให้ผ่านพ้นไปได้

จากลักษณะที่กล่าวมา จะเห็นว่า การขับเคลื่อนการบริหารองค์กรทางสังคมเป็นการใช้ศาสตร์และ
ศิลปะในการทำงาน เป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคนหรือกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย
ขององค์กร การบริหารจะต้องมีความสมดุลกันระหว่างประสิทธิผลกับประสิทธิภาพ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่
อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผู้บริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น ผู้บริหาร
หรือผู้นำชุมชนต้องมีความเสมอภาค การให้ความมั่นคงในงานแก่บุคลากร ชุมชน ความยุติธรรมที่เป็นหลัก
ปฏิบัติในการบริหารงาน และการเสริมสร้างจริยธรรมและคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนขององค์
พระพุทธเจ้าในเรื่องของหลักการสงเคราะห์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน อันเป็นการยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่น คือ สังคหวัตถุ
ธรรมตามที่ได้กล่าวมา

องค์ความรู้ใหม่

จากที่กล่าวมา การบริหารองค์กรทางสังคมในการขับเคลื่อนชุมชนวิถีพุทธด้วยการบูรณาการเข้ากับ
หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ ดังนี้

หลักการบริหารองค์กรทางสังคม	หลักสังคหวัตถุ 4
1. การขับเคลื่อนการบริหารเป็นการทำงานกับ คนและโดยอาศัยคน	ใช้ข้อทาน คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อสมาชิก ขององค์กร ข้อนี้ช่วยให้ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว และเป็นการซื้อน้ำใจจากสมาชิกขององค์กร
2. การขับเคลื่อนการบริหารทำให้งานบรรลุ เป้าหมายขององค์กร	ใช้ข้อปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำ สุภาพ มีเหตุผลและมีศิลปะในการเจรจาให้ งานบรรลุเป้าหมายได้
3. การขับเคลื่อนการบริหารเพื่อเป็นการสร้าง ความสมดุลระหว่างประสิทธิผลกับ ประสิทธิภาพ	ใช้ข้อสมานัตตตา คือ การรักษาความสมดุล ในการปฏิบัติงานระหว่างประสิทธิผลกับ ประสิทธิภาพ เพื่อให้งานคุ้มค่ากับต้นทุนของ องค์กร
4. การขับเคลื่อนการบริหารเป็นการใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์ มากที่สุด	ใช้ข้ออัตถจริยา คือ การบริหารองค์กรให้เกิด ประโยชน์เป็นที่ตั้งภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ อย่างจำกัด ตามลักษณะแนวคิดประโยชน์ นิยมที่ยึดผลประโยชน์เป็นใหญ่
5. การขับเคลื่อนการบริหารจะต้องเผชิญกับ สภาพแวดล้อมภายนอกที่มีเปลี่ยนแปลง	ใช้ข้อสมานัตตตา คือ การบริหารองค์กรที่ ต้องทนต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดย ผู้บริหารต้องหนักแน่น จิตใจมั่นคง ไม่ หวั่นไหวตามกระแสโลกาภิวัตน์ หรือความ เปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายในขององค์กร

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารองค์กรทางสังคมด้วยหลักสังคหวัตถุ 4

บทสรุป

การบริหารองค์กรทางสังคมในการขับเคลื่อนชุมชนวิถีพุทธด้วยการบูรณาการเข้ากับหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 เป็นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการบริหารองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นการช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ ผู้บริหารหรือผู้นำชุมชนจะต้องมีหลักในการบริหารตนเองเสียก่อน ซึ่งสิ่งที่สำคัญประการหนึ่ง คือ หลักคุณธรรมของผู้นำ ได้แก่ การบริหารคนที่เป็นสิ่งสำคัญต่อการตัดสินใจเข้าร่วมงานในองค์กร ผู้บริหารต้องมีหลักการยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่น คือ สังคหวัตถุธรรม ดังนั้น การบริหารจัดการขับเคลื่อนองค์กรชุมชนจึงมีความจำเป็นต้องใช้หลักการบริหารจัดการขับเคลื่อนสมัยใหม่ทั้ง 5 ลักษณะ มาผสมผสานกับหลักการทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ เพื่อให้องค์กรทางสังคมได้ปรับตัวให้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งหลักของสังคหวัตถุ 4 ที่ช่วยให้องค์กรทางสังคมเกิดวัฒนธรรมการบริหารจัดการแบบพุทธ ประกอบด้วย 1) ทาน การเสียสละ การเอื้อเฟื้อต่อสมาชิกในองค์กร 2) ปิยวาจา การมีศิลปะในการเจรจาให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย 3) อุตถจริยา การบริหารให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร และ 4) สมานัตตตา การบริหารองค์กรให้เกิดความสมดุลและการทนต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกาภิวัตน์ หลักธรรม 4 ประการนี้ จะเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวใจผู้คนในสังคมให้อยู่อย่างสันติภายใต้วัฒนธรรมแบบวิถีพุทธสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เนต.
- จรรยา ทองถาวร. (2537). *มนุษย์สัมพันธ์*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนอักษรบัณฑิต.
- เด่น ชะเนตย์. (2539). *การบริหารงานบุคคล*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปราณี กองทิพย์ และมังกร ปุ่มกิ่ง. (2542). *หลักการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาการวิชาการ.
- พงศ์สันต์ ศรีสมทรัพย์ และชลิดา ศรีมณี. (2548). *องค์การและการจัดการในภาครัฐ*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์. (2557). *การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมสำหรับการพัฒนาชุมชนของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2*. คุษภินิพนธ์ปริญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539) *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 21*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2557). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารองค์การภาครัฐ หน่วยที่ 1*. ใน *เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการบริหารองค์การภาครัฐ*, พิมพ์ครั้งที่ 12. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมคิด บางโม. (2538). *หลักการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: วิทย์พัฒน์.
- สมพงศ์ เกษมสิน. (2545). *การบริหาร*, พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- เสนาะ ตียาว. (2545). *หลักการบริหาร*, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อาคม ใจแก้ว. (2543). *แนวความคิดเบื้องต้นทางสังคม เศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลง*. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.